

דמוקרטיה מותנת בפלורליזם הומניסטי

, מעשי ותועלת. גישום ומימוש הסדר הזה על ידי משטרים וכלים. קולטורה (תרבות) - תנועת נשמת האדם לשם ביטוייה, שאיפתה, ונסיונה לקנות צורת מהותה. כנגד תנועה זאת כל דבר מצוי אינו אלא חומר לתצורת צורה. יצירותיה - החד פעמי, סמלים הנתפשים כאמתה של הנפש. בניגוד לציביליזציה אין לצבור קולטורה יש ליצרה מחדש בכל דור ודור, יצירות הקולטורה אינן אמצעי לתכלית אלא תכליתן בעצמן, והיא משמעותן העצמית, מונחת בתוך עצמן, ממלאה את החיים בתרבות נכללות התצורות שבהן מעצב האדם את עצמו בחומרים ובמסורות שניתנים לו על ידי החברה בה הוא חי. ביצירות המופת המייצגות תרבות מסויימת או מוצאים ביטוי לבדידות ולייחוד של יוצרן ושל האדם. יצירה ומסורת הם שני פניה של התרבות - רק לשניהם יחד יש ערך תרבותי.

הומניזציה: חיברות, תירבות, ועצמאות האישיות

ההומניזציה מתחוללת בתרבות לאומית והיא תהליך ממושך ומורכב בו פועלות שתי מגמות מנוגדות לכאורה: (1) מגמת החיברות והתירבות של האדם - סיגולו לחברה, לכללי ההתנהגות, לחוקים, להפגנת הערכים המקובלים בה כמוחלטים, להכרת היצירות והתופעות המייצגות את תרבותה. ולעומתה: (2) מגמת פיתוח העצמאות והביקורתיות של האישיות, המאפשרת את האוטונומיה הרחנית של היחיד, מכוונת אותו לבקר ולבחון מחדש כל מה שנרכש בתהליך החיברות והתירבות, תוך עידודו ליצור יצירות שתבטאנה את ייחודו של האדם, תגשמה את הפוטנציאל הייחודי שלו.

שני תהליכים אלה מתחוללים בסביבה התרבותית הלאומית, בשפה בה דובר האדם, במשפחה, בקהילה ובחברה הלאומית שבהן הוא גדל מתינוקות לבגרות, תוך חשיפה חלקית לתיקשורת הבינלאומית ולמסרים של תרבויות לאומיות אחרות, הנקלטים באמצעותה. בימינו אנו עדים לתהליך הבינאום של הציביליזציה - בטכנולוגיה, באמצעי התיקשורת, בלבוש, במשטרים. במקביל מתעוררות תנועות הייחוד הלאומי והאתני וביטוייהן הפוליטיים והתרבותיים. יהודים בתפוצה מתחנכים בעיקר בתרבות הלאומית של הארץ בה הם חיים, ובמידה פחותה והולכת, גם בתרבות הקהילה היהודית שלהם.

בישראל מתחנכים יהודים בתרבות לאומית יהודית-ישראלית, המושפעת, כמו כל תרבויות העמים, מגורמי תרבות בינלאומיים, אך שומרת ומדגישה את ייחודה - בשפה, במורשת ההיסטורית והתרבותית, בחגים, ביצירות הרווחות בה, במנהגים, במסורות וכד'. אזרחיה הערביים של ישראל, המהווים חמישית מאוכלוסייתה, מתחנכים בתרבות פלשתית-ישראלית, המושפעת בעיקר מתרבויות העמים הערביים אך נפתחת והולכת להשפעות תרבויות עמים אחרים. בכל אחת משתי תרבויות לאומיות אלה בישראל, מתפתחות תגועות הומניסטיות החותרות להעשרת ושפור איכות החיים של האדם, תוך מאבק במגמות דהומניזציה שוביניסטיות-זכריות ולאומניות-גזעניות.

ערכי השוביניזם והגזענות הם גורמי דהומניזציה

הומניסטים - דתיים וחילוניים - שוללים רלטיביזם סובלני כלפי חינוך לאומני, זעני ושוביניסטי, הגורמים לדהומניזציה. לאומנות וגזענות מחנכות חניכיהן

פלורליזם הומניסטי מנוגד לרלטיביזם השולל את עיקרי ההומניזם והדמוקרטיה אדם אינו נולד אנושי, הוא נעשה אנושי בתהליך הומניזציה המתחולל בתרבות לאומית ובניגוד למגמות הדהומניזציה של הלאומנות והגזענות.

הומניזציה ודהומניזציה

רק האדם מסוגל ליהפך לאנושי או לבלתי אנושי כרוצחים נאציים או סוהרי הגולאג. החיות האחרות מגשימות רק את הפוטנציאל הגנטיות של בני מינן. כמאמר אחד ממניחי היסוד של משנת ההומניזם האירופאי בעידן הרנסאנס - פיקו דלה מיראנדולה (1486) בנאומו על כבוד האדם: "האדם ניחן בדיגיטי הנובע מאפשרות הבחירה שניתנה לו. בכל יצור יש זרע הקובע תכונותיו, רק האדם יכול להידמות לחיה ביצירתו, למלאך בתבונתו, לצמח באדישותו, לאלוהים בהבנתו את העולם, בהבנת עצמו, ובטוהר מידותיו".

ההומניזם הוא מכלול ההשקפות הרואות בהומניזציה ערך עליון: אמת מידה עליונה להערכה והעדפה של כל ערך אחר, כל עמדה, התנהגות, או משטר המעודדים הומניזציה או דהומניזציה. הפלורליזם והדמוקרטיה הם המאפיינים של סביבה תרבותית וחברתית בה מעודדים ומעצימים את תהליכי ההומניזציה של האדם - חיברות, תירבותו ופיתוח אישיותו הביקורתית והעצמאית. רלטיביזם הרואה את כל הצדדים

במחלוקת צודקים באותה מידה, כולל העמדות והתנועות השוללות זכותם של אחרים להביע דעתם או להנות מזכויות שוות, מסכן את הדמוקרטיה ואת תהליך ההומניזציה של האדם.

אנושיותו של אדם מתפתחת בחברה ובתרבות לאומית

תהליכי ההומניזציה או הדהומניזציה של היצור הביולוגי אדם (שם קולקטיבי לזכר ונקבה, כנאמר ב"בראשית") מתבצעים תמיד בסביבת תרבות לאומית (כולל תרבות אתנית, מחוזית, שבטית, וכד'), כיון שאין בעולם סביבת תרבות שאינה לאומית.

תרבויות לאומיות שונות חיות לעתים זו לצד זו בציביליזציה אחת. תרבות לאומית ייחודית בשפתה, בעולם האסוציאציות שלה, במודעות למורשת ההיסטורית וליצירות הנותנות לה ביטוי, במסורות ובמנהגים, בזיקותיה לתרבויות לאומיות אחרות, באופני החשיפה לתקשורת ולטכנולוגיה הבינלאומית, במקום ובתפקיד שתופשת הדת בחיי היחיד והציבור החיים בתרבות לאומית זו.

"תרבות" לעומת "ציביליזציה"

אנו משתמשים במילה "תרבות" ש"עם (כולל אומה, ישות אתנית וכד') במובן מ"ציביליזציה". היהדות היא תרבות בה מתחולל תהליך ההומניזציה של יהודים. ציביליזציה היא שם למכלול האמצעים והכלים - הטכנולוגיים והארגוניים - המשמשים לקיומה של החברה ומספקים צרכיהם הגופניים והחומריים של היחידים ממנה היא מורכבת. תרבות הוא שם למכלול התופעות והיצירות המהוות את הסביבה הרחנית בה מתחנך האדם - השפה, המנהגים, המסורות הדתיות והחילוניות, האמונות והיחס לאדם ולעולם הרווחים בה, המשמעות שמייחסים בה לחיים אנושיים, לתופעות בטבע, לערכים המוסריים, לחיים ולמות. במלים של בובר ("פני אדם"): ציביליזציה - יצוב שכלי של סדר מדעי

בערך-העל של המוסר הכלל אנושי. גישה הומניסטית אנטי רלטיביסטית מחייבת את כל החוקים והמצוות - החילוניים והדתיים - לעמוד במבחן הערכים ההומניסטיים. גישה זאת מחייבת לבטל או לשנות או להגביל, כל מצווה או חוק עד שיתאימו לערכים ההומניסטיים. לשם כך קיים בדמוקרטיה מתוקנת כשלו בית דין גבוהה לצדק, הן על יסוד ערכי הצדק ולא רק לפי החוקים הקיימים שהתקבלו ברוב קולות.

הבחנה בין מצוות התואמות לערכים לבין המנוגדות להם

הומניסטים - דתיים וחילוניים - מקבלים כלגיטימיים מצוות הלכה וחוקים כל עוד אין הם מנוגדים לערכי השוויון, החירות, כבוד האדם, ושאר הערכים התואמים את ערכי-העל כפי שנוסחו על ידי הלל וקנט. הם פוסלים כל חוק ומצווה המנוגדים לערכים

הומניסטיים אלה. על כן חיים הומניסטים דתיים רבים בקונפליקט לנוכח מצווה או מנהג מסורתי העומדים בניגוד לערכים ההומניסטיים שהם מאמינים בהם. (וועמד על כך ישעיהו לייבוץ בהצהרתו "אינני הומניסט", שהתפרסמה בספר "יהדות חופשית ודת בישראל", 1999). הומניסטים דתיים רבים מחייבים על כן פרומה במצוות ההלכה על מנת להתאימן לערכי הצדק, או נאבקים לביטול הברכה "שלא עשאי אשה", ביטול עזרת הנשים, הענקת שוויון לנשים וגברים, כולל הזכות להבחיר לרבים ולדיינים, שחרור השבת מהחוקים המפריעים לבני אדם להנות מיום הפנאי השבועי שלהם וכד'. שינויים כאלה, המקובלים כיום על רוב היהדות הדתית בעולם, מבטאים גישה השוללת מנהגים ומצוות שקודשו במסורת ויוחסו משך דורות לאלוהים.

במלחמת התרבות המתנהלת בישראל, בסוף המאה ה-20, נאבקים התומכים בעליונות ובהכרעת הערכים ההומניסטיים והדמוקרטיים על ההלכה ומצוותיה, נגד נציגי המיעוט האורתודוקסי הדורשים עליונות ההלכה, ומצוותיה על הדמוקרטיה, חוקיה ובבתי הדין שלה, כולל בית הדין הגבוהה לצדק. הרלטיביזם המצדיק ומעודד עמדות אנטי דמוקרטיות וזכויות ההסתה של הכתות התומכות בהן, מסכן את קיומה של הדמוקרטיה ואת הפלורליזם שהיא הערכה החיונית לקיומה.

נימוקים רציונליים לשלילת הרלטיביזם בשם הפלורליזם

לכאורה קיימת סתירה בין אמונה בפלורליזם הומניסטי המעודד חופש ביטוי ומיגוון דעות ואמונות, לבין אמונה המנוגדת לרלטיביזם ולהענקת לגיטימציה לכל הדעות והאמונות, כולל האידיאולוגיות האנוכיות - גזענות, לאומנות, שוביניזם זכרי וביטוייהם האנטישמים, הנאציים, הבולשביקים, או החומייניסטים.

הומניסטים המאמינים בהומניזציה כערך עליון, אינם יכולים להצדיק או להשלים עם אידיאולוגיות אנוכיות הגורמות לדמוקרטיה, ממורטות את הדמוקרטיה ומפוררות את הריקמה של החברה האנושית המאפשרת אותה. אמונה זו נבחנת ומחוקקת על ידי שיקול דעת רציונלי, המתחשב בתוצאות יישומם של עיקרי האמונה בפלורליזם ובדמוקרטיה, בתנאים ההכרחיים לקיום תהליך ההומניזציה, בניגודים

לראות עצמם כעם או כגזע ומיך נבחר ועליון. הכרה כזאת מתירה להם לעולל לזולתם את השנוא עליהם, להתייחס לזולתם כאמצעי ולא כמטרה, להחיל עיקרים, הנראים להם מוסריים, רק על בני המין או הקבוצה הלאומית, להם שייכים.

החינוך הלאומי והשוביניסטי פועל בניגוד לשלושת ערכי-העל של ההומניזם כפי שנוסחו על ידי הלל וקנט:

- לא יעולל אדם לזולתו את מה שהוא שונא כי יעוללו לו עצמו

- לא יראה אדם בזולתו אמצעי אלא מטרה לעצמו

- כלל מוסרי שאינו אוניברסלי אינו מוסרי

החינוך ההומניסטי מפנים ערכים אלה, נאבק למען הבטח שוויון הזכויות של כל לאום, גזע ומין, מכיר בזכותו של כל אדם לכבוד ובחובתו של כל אדם לכבד את זולתו.

"ערכי היהדות" הם ערכים כלל אנושיים בלבושם היהודי ואין הם זהים עם מצוות ההלכה

חינוך שוביניסטי-זכרי מפנים, לעומת זה, ערכים של אי-השוויון, המתירים השפלת בנות המין הנשי, הגלייתן לעזרת נשים באוטובוס או בבית הכנסת, קפוח זכויותיהן לשוויון בבתי הדין או בנשואים. בכל אלה ובתפילה המברכת את הבורא על "שלא עשאי אשה", מקבע החינוך השוביניסטי-הזכרי בתודעת חניכיו את האמונה השיקרית בעליונות הגבר על האשה.

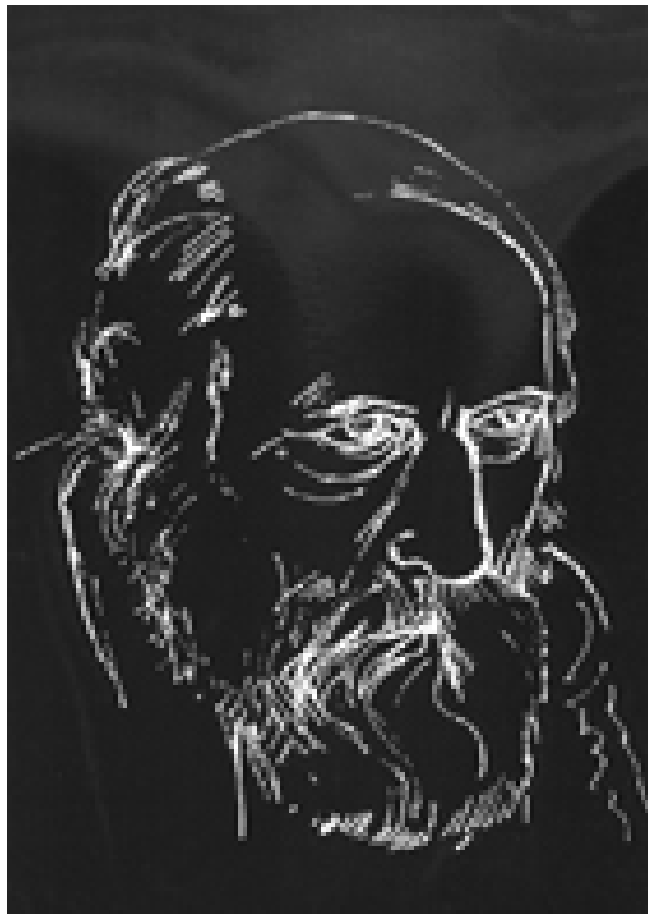
הפלורליזם ההומניסטי אינו מתיישב עם עקרונות הרלטיביזם המעניקים לגיטימציה והצדקה לכל השקפות העולם והערכים המקובלים עליהם, כולל ערכי קניבלים או מנהיגי הטאלאבאן, רק מפני שהם "צומחים מסביבתם התרבותית של המאמינים בהם ועל כן יש להתייחס אליהם כתוצרים של תרבות שונה" ולא כערכים פסולים המעודדים דהומניזציה. (גישה זו המתאימת להיות חדישה ו"פוסט מודרניסטית", מחקה את עקרונות הרלטיביזם של הרדד, מראשוני המגדירים "תרבות" באירופה במאה ה-19).

ערכים הומניסטיים עליונים על ומכריעים את מצוות ההלכה

ערכים הם, כאמור, אמות מידה להערכה והעדפה. מצוות הלכה אינם ערכים אלא חוקים הנבחנים בערכים. ערכים הומניסטיים תואמים את האמונה כי האדם הוא יוצר הערכים המוסריים וכי טובתו היא. "ערכי היהדות" הם ערכים כלל אנושיים בלבושם היהודי ואין הם זהים עם מצוות ההלכה.

הערך "השנוא עליך לא תעולל לזולתך" הוא ערך אוניברסלי, אשר הלל נתן לו את לבושו היהודי בהוסיפו: "זו כל התורה". כמוכן שאמירה זו אינה "כל התורה", אך היא, כנראה לדעת הלל, תמצית המסרים המוסריים המצויים בתנך - בדברות, בהעדפת הנביאים את הצדק הסוציאלי על הפולחן הדתי, בטענות איוב נגד השואה שנגזרה על כל משפחתו ונכדיו, בגלל היותו צדיק וכתוצאה מקטוניה של אלוהים עם השטן (כמתואר בספור המסגרת ליצירה יהודית מופלאה זו שגיבורה אינו יהודי).

הכלל של הלל מתעלם או מנוגד לרבות מהמצוות המצויות בתורה - כגון הדרישה לרצח עם על נשיו וילדיו. אך מצוות כאלה לא נכללו כנראה לדעת הלל במהותה של התורה, אותה מיצה

מרטין בובר: הומניסט יהודי

ולגיטימיות של המחלוקת עצמה. אם מתייחסים אל הזולת כאמצעי, אשר מותר לעולל לו את השנוא עלינו, להשתיקו או להשמדו או לגרשו מארצו, מבטלים בכך את את הזכות והאפשרות של הזולת לחלוק על דעתנו. ממילא מתבטל עקרון. הפלורליזם ולגיטימיות המחלוקת ומוקפא תהליך המחשבה והמחקר.

הפלורליזם ההומניסטי מאפשר לחברה להתגונן נגד השקפות אנוכיות, גזעניות, שוביניסטיות ופסיכופתיות המסכנות את קיום החברה האנושית.

מחלוקת אידאית יכולה להתקיים רק אם כל אחד מהצדדים במחלוקת מגן על זכות מתנגדיו להביע דעתם, ומביע את דעתו בצורה נחרצת ותוך ביסוס רציונלי של נכונותה או צידקתה.

סכנת הרלטיביזם: האדם מסוגל לדהומניזיה

האמונה הרלטיביסטית כי כל חוק או מצווה הם מוצדקים אם הם תולדה של תרבות הרווחת בחברה מסויימת, מסוכנת לתהליך הדהומניזיה של כל המתחנך באמונה זו. ייחודו של האדם מכל החיות, הוא בהיותו מסוגל לא רק להומניזיה אלא גם לדהומניזיה, המתגלה בפסיכופתיה, בהיסטריה המונית, בהתנהגות גזענית, ברצח שיטתי של בני מינו. חינוך באמונות רלטיביסטיות עשוי לעודד תהליכי הדהומניזיה כבתקופת שלטון הנאצים באירופה, והבולשביקים באמפריה הסובייטית, הקומוניסטים בשדות ההריגה בלאוס, הטאלאבאן באפגניסטן.

גזענות ושוביניזם מתגלים ומעודדים אטימות דמויות דהומניזיה לא רק במעשי הרג והשמדת אוכלוסיות. הם מתגלים ביחס משפיל ובקיפוח שיטתי של בני מין או גזע או לאום אחר. כשם שלא היתה כל הצדקה לסובלנות כלפי המצויים על אפריקנים אמריקנים לשבת באחורי האוטובוס בארצות הברית, אין כל הצדקה לסובלנות של חילונים כלפי המצויים על נשים, בקהילות חרדיות מסויימות, לשבת באחורי אוטובוסים ציבוריים בישראל. העובדה כי הפרדה בין לבנים לשחורים, או בין גברים ונשים, מקובלת בקהילה מסויימת, אינה הופכת את הקיפוח וההשפלה של

מין הנשים לראויה לסובלנות במדינה ובחברה דמוקרטית. (אם אמנם מתכוונים הגברים החרדים רק להפרדה ולא להשפלה - מדוע לא יישבו הם בעזרת הנשים בבית הכנסת ובאחורי האוטובוס בבני ברק?)

תהליך הדהומניזיה כולל הפנמה של האמונה ההומניסטית כי כל התנהגות כלפי הזולת באופן השנוא עלינו, או ראיית הזולת כאמצעי ולא כמטרה לעצמו, היא פסולה מבחינה מוסרית ואינה יכולה להיות מוצדקת אם היא נובעת ממסורת תרבותית עתיקה המנציחה את העוול מזה דורות רבים.

רלטיביזם המשלים עם דעות ואמונות הגורמות להשפלה ולקיפוח בני אדם בגלל מין או גזע, מעודד אנוכיות (קולקטיבית ואישית), מבטל את ההצדקה לדרישה להעניק לכל היחידים בחברה זכויות שוות, מבטל בכך את זכות הדרישה מהיחידים למלא חובותיהם כלפי החברה, ומסכן בכך את עצם קיומה כחברה אנושית מתפתחת.

ביטול האמונה בתוקפם האוניברסלי של ערכים הומניסטיים, כולל ביטול האמונה בחובות ובזכויות של היחידים בחברה וגורם בסופו של דבר להריסתה של החברה עצמה. הנסיון ההיסטורי מלמד כי במשטרים טוטליטריים נהרסו ריקמות החברה האנושית. חברות שנשלטו על ידי אידיאולוגיות אנוכיות וגזעניות למיניהן, גרמו לעצמן הרס כלכלי, בטחוני, תרבותי וחינוכי. המשטרים הדיקטטוריים והגזעניים במאה העשרים קרסו לא בגלל נחצון צבאי של מתנגדיהן, אלא בגלל קריסתן כשגברו כוחות ההרס של החברה ואי התיפקוד של מערכותיה.

האמונה בערכים הומניסטיים אוניברסליים, השלילה של האמונה הרלטיביסטית המוסרית, המצדיקה גם אנטי הומניזם, מתחזקות עם הכרת התהליכים ההיסטוריים ושיקול הדעת הרציונלי הבודק את גורמיהם ותוצאותיהם. ביהדות ההומניסטית - החילונית והדתית - רווחת האמונה בערכים מוסריים

ובאילוצים הגורמים לעבירות מוצדקות על הכללים הנובעים מן הערכים ההומניסטיים. כגון: השימוש בזכות ההגנה העצמית בכך נגד תוקפן המבקש להשמידך, או: השימוש בזכות להמתת חסד של הכמהים להגאל מסבל חסר תוחלת וסיכוי החלמה. שימוש בזכויות אלה כולל מעשי הריגה, שהם עבירה על הכלל "לא תרצחי", הנובע מהערך ההומניסטי של קדושת החיים.

נתון רציונלי המבוסס על הנסיון ההיסטורי מגלה כי הדהומניזיה מתחוללת בחברה פתוחה ומתפתחת. אידיאולוגיות אנוכיות (גזעניות של תנועות ומשטרי עריצות), מפוררות את הרקמות החברתיות ומעודדות חינוך לדהומניזיה, כפי שאירע בהשתלט הנאצים הגזעני על גרמניה ואירופה, הקומוניזם באמפריה הסטליניסטית או ב"מהפכת התרבות" של מאו בסין.

הגנה על קיומה של החברה הדמוקרטית ויכולתה לחולל את תהליכי הדהומניזיה, תעשה על ידי הפנמת ערכים הומניסטיים ומאבק נגד הלגיטימיות של עמדות גזעניות ושוביניסטיות, המסכנות את הדמוקרטיה ואת תהליך הדהומניזיה. החופש שהדמוקרטיה מעניקה להסתה גזענית או שוביניסטית לסוגיה, מסכנת את קיומה, כפי שקרה ברפובליקת ויימאר בגרמניה. חינוך המפנים ערכי הדהומניזם, על ידי טפוח תודעת מחויבותם של היחידים למילוי החובות כלפי הזולת והחברה ולהגנה על זכויותיהם, יטפח ביקורתיות והתנגדות לכל תנועה אנוכית ואנטי הומניסטית.

במקום רלטיביזם - הבטחת זכויות הדמוקרטיה לכל המיעוטים

אין הצדקה להשלמה עם השימוש בדמוקרטיה ובמשאביה להפעלת מערכות חינוך אנטי דמוקרטיות, המחנכות לציות עיוור למנהיג - דתי או חילוני, - מסיתות למאבק נגד מוסדות הדמוקרטיה הפלורליסטית ועקרונותיה, על ידי מנגנוני הפחדה דמוגוגיים, או על ידי איומים בעינוי הגיהנום, שדים ורוחות מתים.

רלטיביזם הרואה את כל הדעות והתאורים המנוגדים של המציאות כנכונים באותה מידה, שולל את עצמו ומכחיש קיומה של מציאות שניתן לגלותה באמצעות הנסיון, המחקר, המחלוקת בין דעות, מבחן ההפרכה וההוכחה. הדמוקרטיה

המתנהלת לפי פסיקות הרוב מחויבת להגנה על כל מיעוט ועל כל יחיד מפני שרירות ומעשי כפייה שאינם חיוניים לקיומה של החברה הדמוקרטית. על כן תתיר לכל מיעוט לחנך בדרכו שלו את חניכיו, כל עוד הם ממלאים חובותיהם כלפי החברה ככלל, וכוללים בחינכם הכרת החברה הדמוקרטית, חוקיה והזכויות המוקנות בה לכל אדם. תנאי זה - מילוי החובות כלפי החברה כתנאי להנאה מהזכויות שהחברה חייבת להעניק לכל מיעוט ויחיד - הוא חיוני לקיומה של החברה הפתוחה ולקיומה של הדמוקרטיה עצמה.

"פלורליזם הומניסטי" הוא הכרה בזכויות ובחרויות האדם להחזיק בדעות ולהאמין באמונות שונות ומנוגדות אלה לאלה. זכויות וחרויות אלה מתמששות בחברה אנושית המגנה על זכויות הפרטים שבה, מחייבת אותם למלא חובותיהם כלפיה ולקיים אותה כחברה המאפשרת התפתחות האנושיות בכל אדם. על כן הוא שולל רלטיביזם המעניק לגיטימציה לאמונות ודעות השוללות זכויות כל אדם לחירות ושיוון, ומסכנות את קיום החברה כגורם הומניזיה.

פלורליזם הומניסטי מנחה התנהגותם של המאמינים בערכים הומניסטיים, אינו כולל הצדקה או זכות הסתה לעמדות אנוכיות - גזעניות, לאומניות או שוביניסטיות-זכריות - גם אם הן "חלק מהתרבות והמסורת של הקהילה או השבטי".

הכרה בלגיטימיות המחלוקת כוללת את ההכרה באי לגיטימיות הטוטליטריות והמשתיקה כל מחלוקת.

אמונה בערכים הומניסטיים כשל הלל ושל קנט, מחזקת את האמונה בפלורליזם, בר בקיום של דעות ועמדות, בזכות כל אדם להביעם ולהתווכח עליהם, ובשלילת הזכות לדכא, לשעבד, לבזות, לנצל או להשתיק בני אדם אחרים. אמונה הומניסטית זו מחזקת בהנמקה הגיונית:

שלילת ערכים הומניסטיים המבוססים על עיקרי הלל וקנט מבטלת את

"יהדות" כתובות המתפתחת של העם היהודי כוללת את הדת היהודית לזמניה, את התרבות היהודית החילונית לגווניה, את היצירה היהודית אשר נוצרה בכל היבשות ובזיקה לכל תרבויות העמים, אשר בקרבם ישבו יהודים מזה 2600 שנים

צורות ביטוייה ומאפייניה של היהדות כתרבות משתנים ומתגוונים בכל עידן. היהדות מתפתחת כתרבות של עם נודד, אשר לבד ממאזנים שנים מעטות, בהם חירובו בשתי ממלכותיו, המשיך לנדוד מארץ לארץ, מיבשת ליבשת, מתרבות לתרבות. בניגוד לעמים נודדים אחרים (כצוענים ובידואים) אשר הסתגרו בתרבותם ודחו השפעות תרבותיות שכניהם, נפתחה תרבות העם היהודי להשפעת כל התרבויות בהן חיה - תרבות מצרית ומסופוטמית, כנענית, יונית, מוסלמית-ערבית, נוצרית-אירופאית, והתרבות החילונית במערב של ימינו.

בתוך כל אלה המשיכו יהודים לפתח יצירותיהם המקוריות בתרבותם הלאומית, תוך אמונה במורשת העבר היסטורית משותף וייחודי לעם היהודי, לכל עדותו, ותוך תקווה לגאולה לאומית וריכוז העם במולדתו.

עד המאה ה-18 היתה תרבות העם היהודי דתית ברובה, כתרבויות כל העמים בקרבם חי. משגברו, במאה ה-19 וה-20, חירוב העם היהודי באירופה ובאמריקה. משגברו תהליכי החילון בתרבויות המערב הפכה גם התרבות העם היהודי חילונית ברובה.

הגשמת הציונות על ידי היהדות החילונית, ובניגוד לרוב היהדויות הדתיות, עיצבה גם את התרבות הישראלית כתרבות יהודית חילונית ברובה.

היצירה היהודית החילונית התפתחה, החל מהמאה ה-19, בכל תפוצות העם היהודי, בכל שפותיו הלאומיות - כעברית, אידיש, לדינו - ובשפות העמים בקרבם חי.

לתרבות היהודית, החילונית ברובה בימינו, שורשים במורשת העם היהודי בכל העידנים הדתיים של התפתחותה. ביצירות תרבות ההווה - בספרות, באמנויות, במחקר, בהגות - נכרות השפעות תולדות היצירה היהודית בעידן המקרא ובכל העידנים שאחריו: בעידן ההלניסטי-ביזנטי (כולל היהדות הרבנית והיהדות ההלנית), בעידן ימי הביניים (ביבשות אפריקה, אסיה ואירופה), ברנסאנס ובעידן ההשכלה.

ביהדות החילונית בהווה הוארו מחדש יצירות הספרות, האמנות, ההגות, המשפטים, המחקר והיצירה הדתית, בעבר.

בעיני קוראים ולומדים רבים ביהדות החילונית פסק הנך להיות ספר דת והחל להראות כאנתולוגיה היסטורית וספרותית, אשר רוב יצירותיה דתיות ומיעוטן חילוניות - כשיר השירים ומגילת אסתר. מבחר היצירות ומיגוון האמונות והגישות לאלוהות, הבאים לביטוי בתנ"ך, מעידים על הפלורליזם שאפיין את תרבות העם היהודי באלף השנים הראשונות לקיומו. התנ"ך היה למקור השראה ליצירות חדשות ביהדות החילונית, כפי שהיה בכל היהדויות הדתיות. בניגוד ליהדויות הדתיות-אורתודוקסיות המבססות את החינוך ליהדות על הספרות התלמודית, ממשיך התנך להיות בסיס החינוך ליהדות ברוב מערכות ומוסדות החינוך בישראל - בה מתרכז כבר היום רוב הנער היהודי בעולם למטה מגיל 18.

ראיית היהדות כתרבות פלורליסטית ומתפתחת שונה בעיקרה מתפיסת היהדות כדת. תפיסה היהדות כדת רווחת עדין בקרב המיעוט האורתודוקסי שביהדות הדתית, המהווה כולה מיעוט בעם היהודי.

האמונה כי היהדות היא תרבותו של העם היהודי, כולל את דתו ואינה זהה עמה מתבטאת באורחות החיים של רוב היהודים בעולם, אך רק במקרים מעטים היא מהווה נקודת מוצא לתוכניות לימודים בחינוך היהודי, או לתוכניות השכלה גבוהה במוסדות הרבים המלמדים לימודי יהדות בעולם.

לימודי יהדות כתרבות שונים הן מלימודי יהדות כדת והן מלימודי ההיסטוריה המדינית, החברתית והכלכלית של העם היהודי. לימודי יהדות כתרבות יתבססו על מבחרים ממכלולי היצירה היהודית על רקע ההיסטוריה החברתית והמדינית והכלכלית.

ארזמוס: מאבות תנועת ההומניזם באירופה

אוניברסליים המבוטאים בדברות, בדרישת הנביאים לצדק סוציאלי, בערך העל של הלל, המסכם אותם ורואה אותם כ"כל התורה כולה".

ערכים אלה מבוטאים במגילת הייסוד של מדינת ישראל ובחוקי היסוד של המדינה אך לא תמיד ביישומיהם. ערכים אנוטי-הומניסטיים המעודדים קפוח נשים וזרים, או מצדיקים רצח-עם וגירושו מאדמתו היו לנחלת מיעוט קטן וקטן ביהדות ימינו. החינוך לערכים אלה כולל הוקעת הערכים האנוטי-הומניסטיים המבוטאים בדרישות לרצח וגירוש עמים נכבשים והכלולים גם הם בתנ"ך.

בזכות התגברות הערכים הדמוקרטיים וההומניסטיים על ניגודיהם, התפתחה מדינת ישראל, יותר מכל המדינות העצמאיות החדשות שנוצרו אחרי מלחמת העולם השנייה. בזכות התגברות ערכים הומניסטיים אלה יש סכוי לתהליך השלום בין ישראל לפלשתינאים ולעמי ערב - תהליך שהוא תנאי להמשך קיומה של המדינה היהודית והתפתחותה.

יהדות כתרבות

אמונה כי "יהדות" היא שם תרבות העם היהודי, הכוללת את תרבויות זרמיה וביטוייה הדתיים והחופשיים מדת ההלכה. האמונה ביהדות כתרבות לאומית מבדילה יהודים חילוניים מיהודים המאמינים ביהדות כדת. "יהדות" כתרבותו הפלורליסטית והמתפתחת של העם היהודי כוללת את הדת היהודית לזרמיה, את התרבות היהודית החילונית לגווינה, את היצירה היהודית אשר נוצרה בכל היבשות ובזיקה לכל תרבויות העמים, אשר בקרבם ישבו יהודים מזה אלפיים ושש מאות שנה.